

TÜRKİYE'DEKİ AİLELERİN SOSYAL VE EKONOMİK GÜVENLİĞİ: OECD VE AB ÜLKELERİ İLE BİR KARŞILAŞTIRMA¹

*SOCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF FAMILIES IN TURKEY: A COMPARISON
WITH THE OECD AND EU COUNTRIES*

Fırat Cem DOĞAN²

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat

Makale İşlem Bilgileri

Gönderilme: 10 Haziran 2020

Kabul: 05 Kasım 2020

ÖZ

Ekonomik ve sosyal güvenlik kavramı, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında önem kazanmıştır. Savaş sonunda insanların sosyal ve ekonomik olarak mağduriyetlerinin ve düşkünlüklerinin giderilmesi devlet en önemli görevlerin başında gelmiştir. Daha sonraki yıllarda ülkeler, ekonomik ve sosyal güvenlik kavramını geliştirmiş, sosyal güvenlik ve ekonomik harcamalarını arttırmıştır. Günümüzde devletler ve politika geliştiriciler ekonomik ve sosyal güvenlik harcamaları konularında daha hassas davranmaktadır. Fakat çoğu ülkedeki yaşlı nüfusun genç nüfustan fazla olması, bununla beraber kayıt dışı ekonominin yüksek seviyelerde olması ve ortalama yaşam süresinin uzaması sosyal ve ekonomik güvenliğin gelişimine ket vurmaktadır. Çalışmada, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik güvenlik harcamaları, ülke nüfusuna oranı, harcamaların bütçeden ayrılan payına yer verilmiştir. Türkiye, AB ve OECD ülkeleri arasında sosyal ve ekonomik güvenlik harcamaları farklılıkları veriler ile çeşitli dönemlerde tahlil edilmiştir. Ülkelerin sosyal güvenlik harcama verileri birbiriyle karşılaştırılmıştır. 2002-2018 yılları arasında, Türkiye'de sosyal yardımlara ayrılan payın her yıl arttığı görülmüştür. Bununla beraber, sosyal yardım talep eden aile sayısı da artış göstermiştir. Bu durum Türkiye'de yoksulluğun arttığına da bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Anahtar Kelimeler: sosyal devlet, sosyal ve ekonomik güvenlik, sosyal ve ekonomik güvenlik harcamaları, refah, Türkiye, Avrupa Birliği, OECD.

Article History

Received 10 June 2020

Accepted 5 Nov. 2020

ABSTRACT

The concepts of economic and social security have gained importance especially after World War II. At the end of the war, eliminating the suffering and poverty of people in terms of social and economic aspects by the state has been one of the most important tasks of the state. Countries have developed the concept of economic and social security in following years, increased social security and economic expenditures. States and policy-makers are today acting more sensitive to economic and social security spending. However, since elderly population is more than young population in most countries, informal economy is at high levels and increasing life expectancy development of social and economic security is restrained. This study includes social and economic security expenditure of Turkey, its ratio to country population, share of expenditures on budget. Differences of social and economic security spending between Turkey, EU and OECD countries were analysed through data in various period. Social security expenditure data of countries were compared with each other. Between 2002-2018 years, the share allocated to social assistance has increased every year in Turkey. However, the number of families seeking social assistance has also increased. This situation can be interpreted as an indicator that poverty is increasing in Turkey.

Keywords: social state, social and economic security, social and economic expenditures, welfare, Turkey, European Union, OECD

¹ **Makale Künyesi:** Doğan, F. C. (2020). Türkiye'deki Ailelerin Sosyal ve Ekonomik Güvenliği: OECD ve AB Ülkeleri ile Bir Karşılaştırma. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt, 4, Sayı 2; ss: 89-102.

² Sorumlu Yazar, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İktisat, e-mail: fcem.dogan@hku.edu.tr.

GİRİŞ

Kavram olarak sosyal devlet, ülke vatandaşlarına asgari gelir düzeyi sağlayan, belirli bir yaşa kadar sağlık, eğitim, giyinme, barınma ve sosyal güvenlik hakkı gibi temel hak ve özgürlükler sunan, ülkenin refah hizmetlerinden faydalanılmasını sağlayan devlet zihniyetidir. Sosyal devlet, toplumdaki refah düzeyini arttırmak amacıyla, bireyler arasındaki gelir eşitsizliğinin asgari düzeye indirilmesi, toplumsal eşitliğin sağlanması ve halkın ekonomik olarak kendini idame ettirememesi durumunda da zorunlu ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan, anayasada yer alan temel hak ve özgürlüklerin getirmiş olduğu devlet modelidir (Tiyekli, 2008: 3).

Sosyal devlet düşüncesi insanlık tarihiyle hemen hemen eş zamanlıdır. İnsanlık tarihinin ilk zamanlarından beri aile, komşuluk ve arkadaşlar arası dayanışma toplumsal bir yardımlaşma unsurudur. Mısırdaki devlet yönetimi, milattan önce 2200-1800 yılları arasında varlıklı dindar kesimin dul ve yetimlere yardım etmesini sağlamıştır. Kamusal yardımların ilk örnekleri ve uygulamaları bu döneme dayanmaktadır (Şenocak, 2009: 416).

Sosyal devlet anlayışının getirdiği uygulamaların hukuki çerçevesi ilk kez 1601 yılında İngiltere’de Kraliçe I. Elizabeth tarafından “Yoksulluk Kanunu” (Elizabethan Poor Law, The Act for the Relief of the Poor, 1610) ile düzenlenmiştir. 1760’lı yıllarda İngiltere’de Sanayi Devrimi sonrasında halkın demokratik hak talepleri neticesinde bireyler sosyal ve siyasi haklar elde etmeye başlamış, bireyler arasında temel ihtiyaçlarını gideremeyecek, asgari yaşam koşullarına sahip olmayan kişilerin söz konusu ihtiyaçlarını gidermesi ve belirli bir asgari yaşam standardına sahip olması sosyal devletin görevi olarak kabul edilmiştir. Avrupa’da Sanayi Devrimi sonrasında sosyal güvenlik ve sosyal devlet fikri, gelir adaletsizliği, sosyal dengesizlik karşısında işçi sınıfının tepkisi sonrasında ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır (Türkoğlu, 2013: 277).

Kavram olarak sosyal güvenlik, ilk kez 1935 yılında Amerika Birleşik Devletleri Sosyal Güvenlik Kanunu’nda (Social Security Act) yer almış, sonra 1941 yılında Atlantik Paktı’nda, daha sonra 1944 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nun Philadelphia Konferansında sözlü ve yazılı olarak belirtilmiştir (Aydın, 1999: 57).

Dünya’da sosyal güvenliğin bireysellikten kurumsallığa geçiş süreci 20.Yüzyıl’da batılı ülkelerde ortaya çıkmış, 1940’lı yıllarda Avrupa coğrafyasında yaygınlaşmıştır. Refah devleti veya sosyal devlet anlayışının Avrupa’daki yarattığı etki bireysellikten kurumsallığa geçiş sürecini önemli düzeyde etkilemiştir. Sosyal devlet veya refah devleti anlayışının getirdiği sosyal politikalar 19. yy sonlarına doğru Almanya’da başlamıştır. Almanya’da Bismarck başbakan olduktan sonra, kendisinin karşıt görüşü olan sosyal demokrat hareketi engellemek için, sosyal politika uygulamalarına gitmiş, işçi ve işverenlerden alınan primlerle birlikte devlet katkısını da ekleyerek finansmanını sağladığı sosyal sigorta sistemi oluşturmuş, önemli uygulamalar ve çalışmalara önderlik etmiştir. Bu bağlamda, 1883-1889 yılları arasında Hastalık Sigortası Yasası, Yaşlılık-Malullük Sigortası ve İş Kazaları Yasası olarak

üç önemli yasayı yürürlüğe koymuş, halkın zorunlu korunma sistemlerini kurumsallaştıran ilk ülke olmuştur (Rosanvallon, 2004:125).

II. Dünya savaşından sonra sosyal refah devleti anlayışının ivme kazanmasıyla devletin sosyal güvenlik görevleri de önemli bir iktisadi konu haline bürünmüştür. Günümüzün modern toplumlarında devletin sosyal güvenlik anlayışı ve görevleri, toplumun gelecekle ilgili sosyal riskleri ve endişeleri azaltmak amacıyla politika yapıcılar açısından önemli bir sosyal politika olmuştur. Sosyal güvenlik kavramı, temel insan hakkı olarak uluslararası anlaşmalarla koruma altına alınmıştır. 80'li ve 90'lı yıllarda özellikle geleceğe yönelik endişeler sonucunda birçok ülkenin sosyal sistemini tanzim etmiştir. Devletin emeklilik yaşını yükseltmesi, emeklilik ödemelerinin türlü yöntemlerle indirilmesi, prim oranlarında yeniden düzenlenmeler gibi birçok ekonomik ve sosyal konuda düzenlemede yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizde de hemen hemen aynı sosyal güvenlik sistemi sorunları ortaya çıkmış hem ekonomik hem de siyasi olarak yaşanan dengesizliklerle birlikte ne yazık ki sisteme olması gereken kadar önem verilmemiştir (Arpa ve Kolçak, 2017: 652).

Günümüz devlet sisteminde ihtiyaç sahiplerinin, hastaların, çocukların, yaşlıların, ihtiyaçlarına sırt çevrilemeyeceği görülmüştür. Bu sebeple asgari düzeyde de olsa güvenlik sistemine ve sistemin gerekliliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür ihtiyaçların doğmasıyla birlikte hem devletin ekonomik birimlerinin sisteminin kurumsallaşması hem de devletin sosyal ahlak değerleri de sisteme eklenmiş “herkes için sosyal güvenlik” ifadesi ortaya çıkmıştır. “Herkes için sosyal devlet” anlayışı gelişmiş toplumlarda devletin en önemli görevlerinin başında gelmektedir. Sistem, çalışma arzusunda olanlara iş bulmak, çalışamayacak durumda olanlara bakmak, bakım ve sağlık hizmetlerinin yapılabilecek kadar ücretsiz olarak sunmaktır. Gelişmiş toplumdaki bu anlayış sosyal devlet olarak nitelendirilmektedir (Arpa ve Kolçak, 2017: 653).

Devletin harcama kalemleri içerisindeki en büyük payını sosyal güvenlik harcamaları oluşturmaktadır. Tanım olarak sosyal güvenlik, bireyleri ve hane halklarını hayatları boyunca karşılaştıkları her türlü probleme karşı savunma sistemi sunan bir devlet teminatı şeklinde tanımlanmaktadır. Sistem, BM'ce temel insan hakkı olarak 1948 yılında kabul edilmiştir. Sosyal güvenliğin asgari çerçevesi Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmesi ile belirtilmiş, Avrupa Sosyal Şartı³ ile standartları çizilmiştir. Hem kısa hem de uzun dönemde sosyal ve ekonomik risklere karşı sigorta sağlamakta, gerekli şartları yerine getiren bireylere aylık ödeme yapılmakta ya da başka hizmetler verilmektedir. Gelir eşitsizliğini azaltan; hastalık, malullük, sakatlık, işsizlik ve konut gibi yardımı ödemeleri özellikle yoksul hane halkına yönelik önemli bir sosyal devlet anlayışı uygulamasıdır (Arpa ve Kolçak, 2017: 654).

³ *Avrupa sosyal şartı: Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen 1950 tarihli İnsan Hakları Sözleşmesi'nin bir devamı niteliğinde olup, 1961 yılında imzalanan, bölgesel nitelikli, uluslararası bir insan hakları sözleşmesidir. Anlaşma, konsey tarafından kabul edilen iki ana belgeden birisidir.*

Emeklilik sistemi, genel olarak sosyal güvenlik sisteminin demografik boyutunu oluşturmaktadır. Yapılan bazı çalışmalara göre, sosyal güvenlik politik faktörler demografik faktörlere göre daha fazla önem arz ettiğine dair fikir birliği görülmektedir. Dünyada yaşam süresinin uzaması ve yaşlı nüfusun artması sosyal güvenlik sisteminde yaşanan demografik değişimi kesin ve net bir şekilde ortaya koymaktadır. BM'lerin 2004 yılında yaptığı tahmine göre, 2005'te 73.8 olan ortalama yaşam süresi, 2050'de yaklaşık olarak 81 olacağı şeklindedir. Bu durum birçok ülkenin hem emeklilik sisteminde revizyon yapması zorunluluğuna sebep olmakta, hem de ülkelerin emeklilik sistemi finansmanında uzun dönemli projeksiyonlar ve aksiyonlar almasını mecbur kılmaktadır (Acar ve Kitapçı, 2008: 80).

Ekonomi politiği olarak sosyal güvenlik sistemi, devletin yarattığı bütçe tahsisi olup, sistemin iktisadi/mali bir sistematığın olması gerekmektedir. Sistematiği bulunmayan sosyal güvenlik sisteminin işleyişini sürdürmesi mümkün değildir. Bu sebeple sosyal güvenlik sisteminin belirlenen amaçlarına ulaşabilmesi için devlet tarafından bütçeden sisteme yeterince kaynak tahsisi ayrılması çok önemlidir. (Akbulak ve Akbulak, 2004: 136).

Bireylerin ve hane halklarının sosyal güvenlik sisteminden yararlanması "vatandaşlık hakkı" olarak tanımlanmıştır. Bireyler ve hane halkları bu haklara ya doğrudan devlet tarafından yapılan yardımlarla ya da önceden ödedikleri ücretlerle veya sigorta primleriyle sahip olmaktadır. Ülkelerin sosyal güvenlik sistemi incelendiğinde, çalışanların prim ödemeleriyle emeklileri finanse etmesi (pay as you go) yöntemi ön plana çıkmıştır. Sistem bu haliyle bir teori haline gelmiştir. Sosyal güvenlik sistemi, başta ekonomik bir durum halindeyken, zamanla siyasi kaygılar nedeniyle politik kararlar haline haline dönüşmüş, bu durum iktisadi teorilerin önüne geçmiş, sosyal güvenlik sistemi politikacılar tarafından politik çıkar amacıyla kullanılmış, politik çıkarlar ve siyasi kaygı sebebiyle alınan kararlar önce emeklilik sistemini bozmuş ve sistemin finansmanında ciddi sorunlar yaşanılmasına sebep olmuştur (Lindbeck, 2006; Galasso ve Profeta, 2002: 1-2).

Değişen sosyal ve ekonomik koşullar ülkelerin mevcut sosyal güvenlik sistemine açık bir şekilde ket vurmuştur. Uzun yaşam süresiyle birlikte emekli sayılarında görülen artış, artan işsizlik oranı, bütçeden sisteme ayrılan payların ciddi seviyelere çıkması, bozulan aktüeryal dengeler sosyal güvenlik sistemlerinde revizyon ve reformları zorunlu kılmıştır (Ekin vd: 1998: 38).

Küreselleşmenin etkisiyle, 1980'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde yaşanan piyasa ekonomisi ve neo liberal politikalar, ülkelerin sosyal ve ekonomik alandaki görev, sorumluluk ve etkisini azaltma girişimleri, kamu harcamalarının bütçe üzerinde yük oluşturması, devletin kamu üzerindeki etkisinin azaltılması arzusu, söz konusu alanların kamudan özel sektör ve gönüllü kurum ve kuruluşlara devredilmeye çalışılması sosyal (refah) devletin tartışılmaya başlanmasına temel oluşturmuştur (Esping-Andersen, 2006: 65).

Sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunların giderilmesine karşı geliştirilen uygulamalarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ciddi farklılıklar görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan

sorunlar genellikle ekonomik sebeplerden ortaya çıkarken, gelişmiş ülkelerde bu sorunlar krizlerden kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde harcama kalemlerinde yaşanan dengesizlikler borçlanmaya sebep olmakta, bu borçlanma da faiz yükünü beraberinde getirerek bütçe dengesizlikleri yaratmaktadır (Acar ve Kitapçı, 2008: 79).

Gelişmekte olan ülkelerin sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki en büyük yükü borç ödemeleri oluşturmaktadır. Bu grup ülkeler için sistemde yaşanan sorunun temeli harcama bileşenlerinin faiz lehinde olmasıdır. Bu sorun, kamu finansmanı haline dönüşünce, devletin uygulamış olduğu veya uygulayacağı hangi sosyal güvenlik programı olursa olsun, sistemi başarısız kılacaktır. Buna ek olarak, gelişmekte olan ülkeler için diğer bir mesele enflasyondur. Gelişmekte olan ülkelerde enflasyon riskinin görmezden gelinmesi, fon yönetimini enflasyon karşısında etkisizleştirmektedir. Devlet tarafından verilen gelecekteki taahhütler, vadesi geldiğinde biriken fonların zamana yenik düşürmektedir. Örneğin 1980'li yıllarda Venezüella'da yaşanan % 60 enflasyon sebebiyle birçok kişinin emeklilik hakkında kayıplar görülmüştür (Acar ve Kitapçı, 2008: 81; Rust, 2002: 5).

Çalışmanın Problemi

İnsanlık tarihinin ilk zamanlarından günümüze kadar bireylerin giyinme, barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması hem bireysel hem de devlet düzeyinde önemli bir konu olmuştur. Temel ihtiyaçlarını gideremeyecek, asgari yaşam koşullarından yoksun birey ve hane halkının anayasa ile korunması ve güvence altına alınması ülkelerin en temel görevlerinden biridir. Günümüzde, Dünya'da insan nüfusunun artması ve yaşam koşullarının değişmesi sebebiyle hayatını idame ettiremeyen, asgari yaşam koşullarına sahip olamayan insan nüfusunu arttırmıştır. Bu çalışmada, problem, "Türkiye, OECD ve AB ülkelerindeki bireyler ve hane halklarının sosyal güvenlik harcamaları verilerinin ne derecede ve hangi düzeyde olduğu" şeklinde ortaya konulmuştur.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, son yıllarda Dünya'da giderek zorlaşan yaşam koşulları sebebiyle önemi artan "Sosyal ve ekonomik güvenlik" kavramının Türkiye, OECD ve AB ülkelerinin sosyal güvenlik harcamaları verilerinin karşılıklı olarak mukayese edilmesidir.

Çalışmanın Varsayımları

Bu çalışma aşağıda belirtilen varsayımlara dayanmaktadır:

- a) Son yıllarda Dünya'da insan nüfusunun artması ve giderek zorlaşan yaşam sebebiyle "*Sosyal ve ekonomik güvenlik*" konusu önem arz etmiştir.
- b) Türkiye'nin sosyal güvenlik kapsamında olan hane halkı sayısı nüfusa oranla artmış, yıllara göre birey ve hane halklarına sosyal yardımlara ayrılan pay giderek yükselmiştir.

- c) Dünya’da giderek zorlaşan yaşam koşulları sebebiyle bireylerin ve hane halklarının temel insani ihtiyaçlarını karşılamak için Türkiye, OECD ve AB ülkeleri sosyal güvenlik bütçelerini ve harcamalarını arttırmıştır.
- d) Dünya’da ortalama yaşam süresinin artmasıyla yaşlı bağımlılık oranı artmış, bu durum da devletlerin sosyal güvenlik sistemini bütçeleri açığını arttırmıştır.

Türkiye, OECD ve AB Ülkelerinin Sosyal Güvenlik Harcaması Verileri

Bu başlık altında sırasıyla, Türkiye, OECD ve AB ülkelerinin sosyal güvenlik harcama verileri grafiklerle anlatılmıştır. Önce, Türkiye için; sosyal güvenlik verileri, sosyal güvenlik kapsamındaki kişi sayısı, bu kapsamdaki kişilerin yıllara göre aldığı pay gösterilmiştir. Sonra, yıllara göre, OECD ülkeleri ile Türkiye’nin gayrisafi yurtiçi hâsıla (GSYİH) içindeki sosyal güvenlik harcamalarına ayırdıkları pay verileri karşılaştırılmıştır. Daha sonra AB ülkeleri ve Türkiye’nin yıllara göre sosyal güvenlik gelirleri ve sosyal güvenlik harcamaları ile bazı OECD ülkeleri ve Türkiye’nin yaşlı bağımlılık oranları karşılaştırılmıştır.

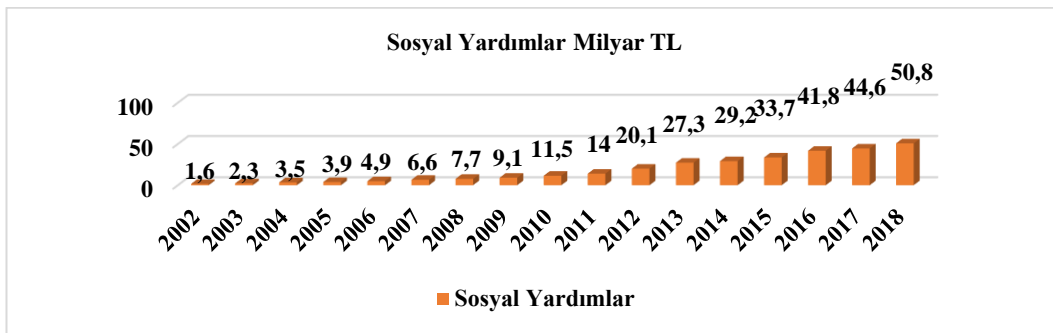
Tablo 1: Türkiye’nin Sosyal Güvenlik Kapsamı Verileri (Milyon)

	2017
Türkiye Nüfusu	80.810.525
Sosyal Güvenliğe Dâhil Olan Nüfus	68.869.631
Sosyal Güvenliğe Dâhil Olmayan Nüfus	11.940.894
Sosyal Güvenlik Sistemindekilerin Türkiye Nüfusuna Oranı (%)	85,23%
Sosyal Güvenliğe Dâhil Olmayan Nüfus Oranı (%)	14,77%

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı (2017).

Tablo 1’e göre, 2017 yılında Türkiye nüfusu 80.810.525 milyondur. Sosyal güvenlik sistemindekilerin ülke nüfusuna oranı %85,23’tür. Sisteme dâhil olan yaklaşık 68.8 milyon birey sosyal güvenlik kapsamındadır. Sosyal güvenlik sistemine dâhil olmayan kişi ülke nüfusuna göre %14.77’tir. Yaklaşık olarak 11.9 milyon kişi sosyal güvenlik sisteminden mahrumdur. Bu veriler ışığında, ülke nüfusunun büyük bir kısmı sosyal güvenlik kapsamındadır.

Grafik 1: Yıllara Göre Bütçeden Sosyal Yardımlara Ayrılan Pay (TL)

Kaynak: Bumko Bütçe Sunumu (2018).

Grafik 1'e göre, 2002 yılından 2018 yılına kadar bütçeden sosyal yardımlara ayrılan pay 2002'den 2018'e kadar sürekli artış göstermiştir. Bütçeden sosyal yardımlara ayrılan pay Türkiye'de, 2002'de 1,6, 2007'de 6,6, 2013'de 27,3, 2018'de 50,8 milyar TL olmuştur. 2002'den 2018'e kadar sosyal yardımlar yaklaşık olarak % 317,5 artmıştır. Sosyal yardımlara ayrılan payın her yıl artması yoksulluğun arttığının da bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Tablo 2: Yıllara Göre Sosyal Yardımlardan Yararlanan Hane Sayısı (Milyon Kişi)

Yıllar	Hane Sayısı
2013	3.096.489
2014	3.005.898
2015	3.017.969
2016	3.154.069

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017).

Tablo 2'ye göre, 2013 yılından 2016 yılına kadar sosyal yardımlardan yararlanan hane sayısı Türkiye'de yıldan yıla artmıştır. 2013'de 3.096.489, 2014'de 3.005.898, 2015'de 3.017.969, 2016'da 3.154.069 aile sosyal yardımlardan yararlanmıştır. 2016 yılında hane halkı sayısına göre (4 kişilik aile baz alındığında) yaklaşık olarak 12.600.000 kişi sosyal yardım almaktadır.

Tablo 3: OECD Ülkelerinde ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamaları (%)

Ülkeler	SGH/GSYİH					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avustralya	17,4	17,2	17,8	18,3	19,0	19,0
Avusturya	28,6	28,6	27,7	27,9	28,3	28,4
Çek Cum.	20,3	19,9	20,1	20,2	20,5	20,6
Danimarka	29,7	29,9	30,1	30,2	30,2	30,1
Finlandiya	28,3	28,7	28,3	29,4	30,6	31,0
Fransa	31,5	31,7	31,4	31,5	32,0	31,9
Almanya	27,6	26,8	25,5	25,4	25,6	25,8
Yunanistan	24,4	24,2	25,7	26,1	24,3	24,0
İtalya	27,8	27,8	27,5	28,1	28,7	28,6
Japonya	22,0	22,1	23,1	-	-	-
G. Kore	9,4	9,0	9,0	9,6	10,2	10,4
Hollanda	23,1	23,7	23,5	24,1	24,6	24,7
Y. Zelanda	21,0	21,0	20,7	21,0	20,8	-
Norveç	22,8	22,4	21,8	21,7	22,0	22,0
Polonya	20,7	20,7	20,1	20,1	20,7	20,6
Portekiz	25,3	25,2	24,8	24,8	25,8	25,2
İspanya	26,1	26,7	26,8	27,1	27,3	26,8
İsveç	29,4	29,4	27,9	27,2	28,2	28,1
İsviçre	19,7	19,5	19,3	19,7	19,9	19,4
İngiltere	23,9	22,8	22,7	23,0	22,5	21,7
ABD	18,5	19,3	19,0	18,7	18,6	19,2
Türkiye	11,2	11,1	10,8	11,3	11,6	11,1
OECD	21,9	21,7	21,4	21,6	21,7	21,6

Kaynak: OECD (2015).

Tablo 3'e göre, OECD ülkeleri ve Türkiye'de sosyal güvenlik harcamalarına bakıldığında, 2009'da sosyal güvenlik sistemi harcamalarının kamu harcamaları içerisindeki yerine göre en düşük olduğu ülke

(% 9,4) Güney Kore'dir. Güney Kore'yi, Türkiye (%11,1) takip etmektedir. Sosyal güvenlik sistemi harcamalarının kamu harcamaları içerisindeki yerine göre en yüksek olduğu (%29.4) ülke İsveç'tir. 2014'de İsveç'i, Fransa (%31,9) ve Finlandiya (%31) geçmiştir. 2009 yılından 2014 yılına kadar OECD ülkelerinin sosyal güvenlik harcamaları ortalaması yaklaşık olarak %21,7'dir. 2009 yılından 2014 yılına kadar Türkiye'nin sosyal güvenlik harcamalarının kamu harcamaları içerisindeki yeri ortalama %11,2'dir. Bu veriler ışığında, Türkiye'nin sosyal güvenlik harcamaları OECD ortalamasının yaklaşık olarak yarısına tekabül etmektedir.

Tablo 4: Türkiye ve AB Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Gelirleri (Trilyon €)

Ülke-Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	2.005.274,90	2.040.352,50	2.094.055,90	2.136.587,40	2.177.254,50	2.197.219,00
Avro Bölgesi	1.858.408,30	1.890.937,50	1.937.292,40	1.977.851,20	2.017.002,90	2.032.088,10
Belçika	76.280,80	79.844,60	84.197,30	87.135,80	89.110,60	77.634,00
Bulgaristan	5.198,80	5.389,20	5.659,90	6.172,70	6.445,20	6.662,10
Çek Cumhuriyeti	8.874,60	9.260,30	9.206,00	8.799,50	8.794,90	9.164,60
Danimarka	8.448,20	8.283,90	11.891,70	7.415,50	7.087,10	6.779,30
Almanya	513.266,00	513.307,00	520.780,00	534.348,00	554.068,00	574.307,00
Estonya	855,4	840,2	905,5	962,2	1.030,20	1.112,30
Yunanistan	43.047,00	42.932,00	38.186,00	32.650,00	31.655,00	32.401,00
İspanya	157.606,00	158.900,00	160.443,00	161.488,00	160.229,00	159.847,00
Fransa	515.565,00	532.365,00	550.238,00	562.218,00	575.013,00	578.986,00
Hırvatistan	7.482,90	7.449,10	7.702,90	7.398,40	7.535,30	7.920,60
İtalya	305.928,00	311.377,00	318.585,00	326.307,00	326.240,00	330.220,00
GKRK	1.260,20	1.362,40	1.497,60	1.568,60	1.566,80	1.529,80
Letonya	2.064,30	1.963,50	2.015,50	2.103,80	2.143,20	2.227,20
Litvanya	4.223,00	4.190,30	4.281,40	4.315,20	4.678,70	4.556,10
Lüksemburg	7.276,50	7.509,20	7.956,70	8.433,10	8.823,00	9.096,80
Macaristan	15.828,10	16.576,70	15.639,00	16.623,80	16.474,50	16.459,70
Hollanda	109.636,00	112.014,00	117.975,00	120.569,00	123.054,00	116.840,00
Avusturya	49.523,00	50.920,10	53.410,50	55.437,60	57.366,30	59.147,60
Polonya	62.206,20	61.380,90	63.186,40	66.029,80	68.409,40	71.592,20
Portekiz	22.274,20	22.000,30	22.724,00	23.497,20	22.967,00	22.999,60
Romanya	15.286,60	16.283,60	15.858,70	16.422,30	16.948,70	17.728,30
Slovenya	6.848,00	6.993,50	6.901,80	6.856,80	6.908,20	7.049,20
Slovakya	9.536,00	9.627,50	10.134,10	10.575,00	11.039,90	11.317,50
Finlandiya	33.219,00	34.791,00	37.061,00	39.386,00	41.110,00	42.817,00
İsveç	23.541,40	24.791,50	27.618,90	29.874,40	28.556,60	28.824,10
Türkiye	58.990,30	57.217,80	67.891,10	62.052,50	72.060,90	72.485,20

Kaynak: Veriler EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 4'e göre, 2010 yılından 2015 yılında kadar AB ülkelerinin sosyal güvenlik geliri her yıl artış göstermiştir. AB ülkelerinin sosyal güvenlik harcamaları toplamı 2015 yılı itibariyle yaklaşık olarak 2,2 trilyon €'dur. Bu gelirlerin büyük çoğunluğunu Euro Bölgesi'ndeki ülkeler oluşturmaktadır. 2010 yılında Türkiye'nin sosyal güvenlik geliri yaklaşık olarak 59 milyar € iken, 2015'de, 72,5 milyar €'dur. Türkiye'nin sosyal güvenlik geliri 2010'dan 2015 yılına kadar artış göstermiştir. Sosyal güvenlik sistemi geliri kıyaslandığında Türkiye, AB içerisinde 7. sırada yer almaktadır. 2015 yılına göre, sosyal güvenlik geliri en yüksek olan ülke (578,9 milyar €) Fransa'dır. Yıllara göre mukayese edildiğinde, Euro bölgesi ve Türkiye'nin sosyal güvenlik harcaması 2010-2015 yılları arasında sırasıyla (1,85, 1,89, 1,93, 1,97, 2,01, 2,0) ve (58,9, 57,2, 67,8, 62,05, 72,06, 72,48) trilyon/milyar Euro'dur.

Tablo 5: AB Ülkeleri ve Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamaları (GDP %)

Ülke-Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AB (28 Ülke)	15,7	15,5	15,6	15,8	15,6	15
Avro Bölgesi	19,5	19,3	19,7	19,9	19,9	19,5
Belçika	20,9	21,1	21,7	22,2	22,2	18,9
Bulgaristan	13,8	13,2	13,6	14,7	15,1	15,1
Çek Cumhuriyeti	5,7	5,7	5,7	5,6	5,7	5,6
Danimarka	3,5	3,4	4,7	2,9	2,7	2,5
Almanya	19,9	19	18,9	18,9	19	19
Estonya	5,8	5	5	5,1	5,2	5,4
Yunanistan	19	20,7	20	18,1	17,8	18,4
İspanya	14,6	14,8	15,4	15,7	15,4	14,8
Fransa	25,8	25,9	26,4	26,6	26,9	26,4
Hırvatistan	16,6	16,7	17,5	17	17,5	18
İtalya	19,1	19	19,7	20,3	20,2	20,2
GKRK	6,6	7	7,7	8,7	9	8,8
Letonya	11,6	9,7	9,2	9,2	9,1	9,1
Litvanya	15,1	13,4	12,8	12,3	12,8	12,3
Lüksemburg	18,4	17,8	18,3	18,1	18	17,5
Macaristan	16,1	16,5	15,8	16,4	15,8	15,1
Hollanda	17,4	17,4	18,3	18,5	18,6	17,2
Avusturya	16,8	16,5	16,8	17,2	17,4	17,5
Polonya	17,2	16,1	16,2	16,7	16,7	16,7
Portekiz	12,4	12,5	13,5	13,8	13,2	12,8
Romanya	12,1	12,2	11,9	11,4	11,3	11,1
Slovenya	18,9	19	19,2	19,1	18,5	18,3
Finlandiya	17,8	17,7	18,5	19,4	20	20,7
İsveç	6,4	6,1	6,5	6,9	6,6	6,5
Türkiye	10,7	10,3	11,1	10	11,9	11,2

Kaynak: AB ülkeleri verileri EUROSTAT ESA 2010 veri tabanından derlenmiştir.

Tablo 5'e göre, 2010-2015 yılları arasında AB ülkeleri ve Türkiye'nin sosyal güvenlik harcamalarının GSYH içindeki oranına bakıldığında, 28 AB ülkesinin ortalaması %15 iken Türkiye'nin sosyal güvenlik harcaması %10 civarındadır. 2015'de AB ve Türkiye'nin sosyal güvenlik harcamasında çok fazla değişme olmamış, dengeli seyretmiştir. 2015 yılında, AB ülkeleri arasında sosyal güvenlik harcamaları en çok (%26,4) Fransa, en az (%2,5) Danimarka'da gerçekleşmiştir. Sosyal güvenlik harcamalarının en az olduğu ülkeler Danimarka, İsveç'tir. Bunun sebebi, yüksek gelir/egitim düzeyi ve düşük nüfus oranı olarak yorumlanabilir.

Tablo 6: Bazı OECD Ülkelerinde Türkiye'de Yaşlı Bağımlılık Oranları

	1990	2000	2010	2020	2030	2050
ABD	19,1	19,0	20,4	27,6	36,8	43,9
Japonya	17,1	24,3	33,0	43,0	44,5	53,1
Almanya	21,7	23,8	30,3	35,4	49,2	58,7
Fransa	20,8	23,6	24,6	32,3	31,1	65,8
İtalya	21,6	26,5	31,2	37,5	48,3	64,4
İngiltere	24,0	24,4	25,8	31,2	38,7	50,5
Kanada	16,7	18,2	20,4	28,4	39,1	51,0
Türkiye	8,0	10,5	11,3	14,1	17,9	27,1
OECD Avrupa	20,6	22,1	24,7	30,8	39,2	52,8
OECD Ortalaması	19,3	20,9	23,5	29,8	37,7	53,2

Kaynak: Avrupa Komisyonları (2014).

Tablo 6'ya göre, OECD ülkeleri ve Türkiye'nin yaşlı bağımlı nüfusu incelendiğinde, hem OECD hem de Türkiye 1990 yılından günümüze ve 2050 yılı tahminleri yaşlı bakım oranının yıldan yıla arttığını ve artacağını göstermiştir. Türkiye'de yaşlı bağımlı oranı 1990-2000-2010-2020-2030-2050 dönemi tahminine göre (%8, %10,5, %11,3, %14,1, %17,9 ve %27,1) 3 katından fazla artmakta, bu artış devletin bütçesinde risk oluşturmaktadır. Türkiye'nin yaşlı bağımlılık oranı her dönem artış gösterse de hem OECD hem Avrupa ortalamasının neredeyse yarısıdır. OECD verilerine baktığımızda, yaşlı bağımlılık oranı, 1990-2000-2010-2020-2030-2050 yılları arasında sırasıyla (%19,3, %20,9, %23,5, %29,8, %37,7 ve %53,2) gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Yaşlı nüfusun yüksek olduğu Almanya, İtalya, Fransa, Japonya, İngiltere gibi ülkelerde 1990-2050 yılları arasında yaşlı bağımlılık oranının yaklaşık 3 kattan fazla artacağı tahmin edilmektedir. Yaşlı bağımlılık oranının artması, kamu harcamaları artışı, bütçede ciddi yük riski oluşturacaktır.

Tablo 7: Türkiye’de ve OECD’de Kamu Emeklilik Harcamaları

	Türkiye	OECD
Kamu Emeklilik Harcamalarının GSYH’ye Oranı (%)	7,5	7,9
Doğumda Yaşam Beklentisi	75,1	80
65 Yaşında Yaşam Beklentisi	16,8	19,3
65 Yaşın Üzerindeki Nüfusun Çalışma Çağındaki Nüfusa Oranı (%)	7,7	16,2

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2018).

Tablo 7’ye göre, Türkiye ve OECD ülkelerinin kamu emeklilik harcamaları incelendiğinde, Türkiye’nin kamu emeklilik harcamalarının GSYH’ye oranı % 7,5, OECD ülkelerinin % 7,9’dur. Türkiye genç nüfusa sahip olmasına rağmen, geçmiş dönemlerdeki erken emeklilik uygulamaları, çalışılan süre ve ödenen prime göre yüksek emekli aylıkları nedeniyle Türkiye’deki kamu emeklilik harcamalarının GSYH’ye oranı OECD ülkelerine yakın düzeyde seyretmektedir. Doğum yaşam beklentisi ve 65 yaşında yaşam beklentisine bakıldığında, OECD ülkelerinin oranı Türkiye’ye göre fazladır. 65 yaşın üzerindeki nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranına göre, OECD ülkelerinin oranı Türkiye’nin iki katından daha fazladır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sosyal devlet, bir ülkede yaşayan hayatını idame ettiremeyecek düzeyde düşkün birey ve hane halkının asgari gelir düzeyini anayasa ile koruma altına alan, belirli bir yaşa kadar sağlık, eğitim, giyinme, barınma ve sosyal güvenlik hakkı gibi temel hak ve özgürlükler sunan, ülkenin refah hizmetlerinden faydalanılmasını sağlayan devlet zihniyetidir. Sosyal devlet, toplumdaki refah düzeyini arttırmak amacıyla, bireyler arasındaki gelir eşitsizliğinin asgari düzeye indirilmesi, toplumsal eşitliğin sağlanması ve halkın ekonomik olarak kendini idame ettirememesi durumunda da zorunlu ihtiyaçlarını karşılamasını sağlayan devlet modelidir.

Sosyal devlet, fikir olarak insanlık tarihiyle hemen hemen eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanlık tarihinin ilk zamanlarından beri aile, komşuluk ve arkadaşlar arası dayanışma toplumsal bir yardımlaşma unsurudur. Sosyal devlet anlayışının getirdiği uygulamaların hukuki çerçevesi ilk kez 1601 yılında İngiltere’de Kraliçe I. Elizabeth tarafından “Yoksulluk Kanunu” (Elizabethan Poor Law, The Act for the Relief of the Poor, 1610) ile düzenlenmiştir.

Avrupa’da Sanayi Devrimi sonrasında sosyal güvenlik ve sosyal devlet fikri, gelir adaletsizliği, sosyal dengesizlik karşısında işçi sınıfının tepkisi sonrasında ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Sosyal güvenlik kavramı dünyada ilk kez 1935 yılında ABD’nin Sosyal Güvenlik Kanunu’nda (Social Security Act) yer almıştır. Özellikle 2. Dünya savaşı sonrasında, sosyal güvenlik harcamaları devletler ve hane halkları için çok önemli bir konu haline gelmiştir. Eğitim nedeniyle genç nüfus, işgücüne daha geç sonra dâhil olurken, yaşlılar da yıllar geçtikçe işgücüne daha yüksek oranlarda katılmaktadır. OECD ülkeleri

ve Avrupa Birliği ülkeleri sosyal güvenlik sistemi ve politikalarını oluştururken söz konusu konjonktür ve diğer dış etmen değişimlerini göz önünde bulunduracak şekilde politikalar yaratmaktadır.

Türkiye, 2002 yılından 2018 yılına kadar bütçeden sosyal yardımlara ayırdığı payı arttırmıştır. 2002'den 2018'e kadar sosyal yardımlar sürekli artış göstermiştir. Bütçeden sosyal yardımlara ayrılan pay Türkiye'de, 2002'de 1,6 milyar TL iken, bu pay 2018'de, 50,8 milyar TL olmuştur. 2002'den 2018'e kadar sosyal yardımlar yaklaşık olarak % 317,5 artmıştır. Sosyal yardımlara ayrılan payın her yıl artması yoksulluğun ve düşkün sayısının arttığına da bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Türkiye'de 2013-2016 yılları arasında sosyal yardımlardan yararlanan hane sayısı artmıştır. 2013'de 3.096.489 kişi sosyal yardımdan yararlanırken, 2016'da 3.154.069 aile sosyal yardımlardan yararlanmıştır. 2016 yılında hane halkı sayısına göre 4 kişilik aile baz alındığında, yaklaşık 12.6 milyon vatandaş sosyal yardım almıştır.

2010-2015 yılları arasında AB ülkeleri ve Türkiye'nin sosyal güvenlik harcamalarının GSYH içindeki oranına göre, 28 AB ülkesinin ortalaması %15 iken Türkiye'nin sosyal güvenlik harcaması %10 civarındadır. 2015 yılında, AB ülkeleri arasında sosyal güvenlik harcamaları en çok (%26,4) Fransa, en az (%2,5) Danimarka'da gerçekleşmiştir. Sosyal güvenlik harcamalarının en az olduğu ülkeler Danimarka, İsveç'tir. Bunun sebebi, yüksek gelir/eğitim düzeyi ve düşük nüfus oranı olarak yorumlanabilir.

OECD ülkeleri ve Türkiye'nin yaşlı bağımlı nüfusu incelendiğinde, hem OECD hem de Türkiye 1990 yılından günümüze ve 2050 yılı tahminleri yaşlı bakım oranının yıldan yıla arttığını ve artacağını göstermiştir. . Türkiye'nin yaşlı bağımlılık oranı her dönem artış gösterse de hem OECD hem Avrupa ortalamasının neredeyse yarısıdır. Yaşlı nüfusun yüksek olduğu Almanya, İtalya, Fransa, Japonya, İngiltere gibi ülkelerde 1990-2050 yılları arasında yaşlı bağımlılık oranınının 3 kattan fazla artacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye ve OECD ülkelerinin kamu emeklilik harcamaları incelendiğinde, Türkiye'nin kamu emeklilik harcamalarının GSYH'ye oranı % 7,5, OECD ülkelerinin % 7,9'dur. Türkiye genç nüfusa sahip olmasına rağmen, geçmiş dönemlerdeki erken emeklilik uygulamaları, çalışılan süre ve ödenen prime göre yüksek emekli aylıkları nedeniyle Türkiye'deki kamu emeklilik harcamalarının GSYH'ye oranı OECD ülkelerine yakın düzeyde seyretmektedir.

OECD, AB, Türkiye'de sosyal güvenlik harcamaları ve yaşlı bağımlılık oranının artması, kamu harcamaları artışı, bütçede ciddi yük riski oluşturacaktır. Ülkeler, söz konusu harcamalardaki artış nedeniyle ileriye dönük gerekli her türlü tedbiri almaya çalışmaktadır. Gelişmekte olan birçok ülkenin temel problemlerinden biri olan yüksek işsizlik oranlarının azaltılamaması, tek yaşayan yaşlı nüfustaki yükseliş, artan sosyal refah hizmetleri, nüfus bilimiyle ilgili değişmeler sonucunda nüfusun yaşlanması, artan uzun ömür, vatandaşların gerekli olan kamu hizmeti beklentisi vb. gibi maliyetleri yükselten durumlar sosyal güvenlik harcamalarının arttırmaktadır. Türkiye'de sosyal güvenlik harcamalarındaki

artışın refah devleti anlayışının sürdürülmesinden ileri gelmemekte, devletin yapısal ve eskiden gelen sorunlardan kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir.

Bireylerin ve hane halklarının sosyal güvenliğinin sağlanması, temel ihtiyaçlarının giderilmesi ve asgari yaşam koşullarının yasalarla korunması ve güvence altına alınmasıyla birey toplumun bir parçası olacak, kendini dışlanmış hissetmeyecektir. Dünya nüfusunun artması, ortalama yaşam süresinin uzaması, ülkelerin toplam nüfusunun içinde yaşlı nüfusu arttırmaktadır. Ortaya çıkan sorunlar ülkelerin sosyal güvenlik sistemini olumsuz etkilemekte ve tehdit oluşturmaktadır. Söz konusu sorunlar başta kamu bütçesi olmak üzere, emeklilik ve sağlık sisteminin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini zor hale getirmektedir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, Dünya’da yaşanan nüfus artışı, yoksul ve düşkün sayısının artmasına neden olmuştur. Ortalama yaşam süresinin uzamasıyla birlikte yaşlı bağımlılık oranının artması, ülkelerin sosyal güvenlik sisteminde ciddi sorun ve tehditler oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin devamlılığının sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için, ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerine, hane halklarına verilen yardım ve hizmet politikalarına yapısal reform getirmesi gerekmektedir. Bununla beraber sadece kamu değil, özel sektörün de sosyal yardım ve faaliyet alanlarını arttırması devlet kanalıyla teşvik edilmelidir. Sosyal yardımların artması, daha fazla bireye ve hane halkına yardım edilebilmesi maksadıyla kar amacı gütmeyen vakıf hizmetleri ve gönüllü organizasyon faaliyetleri teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

Acar, İ. A. ve Kitapçı, İ. (2008). “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’deki Emeklilik Sistemindeki Değişim” *Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Maliye Dergisi*, 154, 79-80.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017). *İstatistikler*. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/#>

Akbulak, S. ve Akbulak Y. (2004). “Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Ankara: Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması, Yayın No:17., 134-152.

Arpa, T. H. ve Kolçak, M. (5 Ocak 2017). “Türkiye ve OECD ülkelerinde sosyal güvenlik harcamaları” *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 652-654.

Aydın, U. (1999). “Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No:1117, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No:156, Eskişehir.

Bumko (2018). *Bütçe sunumları*. <http://www.bumko.gov.tr/TR,7782/sunumlar.html>

Ekin N., Alper Y. Ve Akgeyik T. (1999). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Arayışlar: Özelleştirme Ve Yeniden Yapılanma*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:1999/69.

Esping-Andersen, G. (2006). “Toplumsal Riskler ve Refah Devletleri”,(Der.) Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder, Sosyal Politika Yazıları, (Çev. Burcu Yakut-Çakar ve Utku Barış Balaban), İletişim Yayınları, İstanbul.

European Commissions (2014). *Statistics*. https://ec.europa.eu/info/statistics_en.

Eurostat Esa (2010). *European comissions*. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

Galasso, V. & Profeta, P. (2002). “The Political Economy of Social Security: A Survey”, *European Journal of Political Economy*, Vol. 18, 1-29.

Kalkınma Bakanlığı (2017). *Temel ekonomik göstergeler*. <http://www.sbb.gov.tr/>.

Kalkınma Bakanlığı (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). *Sosyal Güvenlik Sisteminin Sürdürülebilirliği Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Yayın No: KB: 3027-ÖİK: 809. Ankara.

Lindbeck, A. (2006). *Rizikolu Refah Devletin Dinamikleri*, M. A. Cevheri (çev.), http://www.canaktan.org/politika/refah-devleti/makaleler/rizikolu_refah.htm.

OECD (2015). *Statistics*. <https://stats.oecd.org/>.

Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletin Krizi*, (Çev. Burcu Şahinli), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.

Rust, J. (2002). “Main Points From World Bank Report On: Averting The Old Age Crisis”, *Econ 698s*, Fall 2002, http://gemini.econ.umd.edu/jrust/econ698s/avert_1ec.pdf

Şenocak, H. (2009). “Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 56, s: 409-468.

Tiyekli, M. (2008). “*Sosyal Devlet İlkesi Bakımından Türkiye’de Sosyal Güvenlik Uygulaması ve Sosyal Güvenlikte Reform Arayışları*”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.

Türkoğlu, İ. (2013). “Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik” *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3, 8, 277.